

PALAMENTE LE TEKOLO YA TSWELOPELE

Teko ya nnete ya demokerasi ke ya bohloko boo Palamente e ka netefatsang ka bona hore mmuso o dula o ikarabela bathong. Sena se etswa ka tekolo ya tswelopele ya nako tsohle ya diketso tsa mmuso.

Palamente le Dikomiti tsa yona di na le matla a ho bitsa motho kapa instijhushene efe kapa efe ho tla fana ka bopaki kapa ho hlaha ditokomane, le ho tla fana ka tlaho.

MATLATAELO A MOLAOtheo

- Molaotheo o bolela hore Palamente e na le matla a ho etsa tekolo ya tswelopele mafapheng ohle a mmuso, ho kenyelletsa le maemong a mmuso wa diprovinsi le wa lehae.

TEKOLO YA TSWELOPELE KE ENG?

- Tekolo ya Tswelopele ke mosebetsi o filweng Palamente ke Molaotheo ho bea leihlo le ho lekola tswelopele diketso tsa mmuso.
- Ha ho etswa tekolo ya tswelopele, Palamente e tsepama dintlheng tse latelang:
  - Ho kenngwa tshabetsong ha melao
  - Ho kenngwa tshabetsong ha ditekanyetso tsa ditjhelete
  - Ho elwa hloko le ho latelwa ha melao ya Palamente le Molaotheo
  - Taolo e phethahetseng ya mafapha a mmuso.

HOBANENG HA SEABO SA PALAMENTE SA TEKOLO YA TSWELOPELE SE LE BOHLOKWA?

- Ka ho lekola tswelopele ya diketso tsa mmuso, Palamente e kgona ho netefatsa hore phumants'ho ya ditshebetso e a etsahala, hore baahi kaofela ba be le bophelo bo botle.

PALAMENTE E SEBEDISA TEKOLO YA TSWELOPELE BAKENG SA MABAKA A LATELANG:

- Ho fofonela le ho thibela tshabediso e mpe
- Ho thibela boitshwara bo seng molaong le bo kgahlanong le molaotheo ho basebeletsi ba mmuso
- Ho sireletsa ditokelo le ditshwanelo tsa baahi
- Hore mmuso o be le boikarabelo ba kamoo tjhelete ya balefi ba lekgetho e sebediswang ka teng
- Ho etsa hore ditshebetso tsa mmuso di bonaletse le ho hodisa tshupo ya setjhaba mmusong.

SEABO SA DINTLO TSA PALAMENTE TSE PEDI HO TEKOLO YA TSWELOPELE

- Palamente e na le Dintlo tse pedi, e leng:
  - Seboka sa Naha (NA), le
  - Lekgotla la Naha la Diprovinsi (NCOP)
- Ntlo ka nngwe e na le seabo sa yona sa tekolo ya tswelopele.
- Molaotheo o bolela hore Seboka sa Naha se kgethwa ho emela batho le ho netefatsa puso ka batho tlasa Molaotheo. O etsa sena ka ho:
  - Netefatsa hore ditho tsa

phethahatso tsa mmuso maemong a naha a mmuso di ikarabela ho ona, le ho

- boloka tekolo ya tswelopele ho tshabediso ya matla ya mmuso wa naha le ho kenngwa tshabetsong ha molao.
- Lekgotla la Naha la Diprovinsi le emela diprovinsi ho netefatsa hore ditabatabelo tsa diprovinsi di a hlokomelwa boemong ba mmuso wa naha.
- Karolo ya NCOP ke ho sebedisa tekolo ya tswelopele hodima dintlha tsa naha tsa mmuso wa diprovinsi le mmuso wa lehae.
- NCOP e ka hloka hore setho sa Kabinete, mohlanka wa mmuso wa naha kapa Setho sa Komiti ya Phethahatso sa mmuso wa provinsi se tle kopanong ya Lekgotla kapa ya komiti.

SEABO SA DIKOMITI TSA PALAMENTE

- Dikomiti tsa Palamente di thehilwe jwalo ka disebediswa tsa Ntlo ho ya ka Molaotheo ho tsamaisa tekolo ya tswelopele le ho bea mmuso leihlo.
- Dikomiti tsena ke "diphaposi tsa taolo" tsa tekolo ya tswelopele le mosebetsi wa Palamente wa ho thea melao .
- Dikomiti di hlalobisisa molao, di lekola tswelopele ya diketso tsa mmuso, le ho sebedisana le setjhaba.
- E nngwe ya dintho tsa bohloko tsa mosebetsi wa tekolo ya tswelopele ke tlhokomelo ya dikomiti ya ditlaleho tsa selemo le selemo tsa mafapha a Mmuso, le ditlaleho tsa Mohlahlobi-Kakaretso wa ditjhelete.
- Ho ya ka morero wa tekolo ya

tswelopele, Komiti e ka nna ya kopa tlhalosetso ho tswa lefapheng la mmuso kapa e le etele bakeng sa ho fumana dintlha.

MEKGWATSHBETSO YA TEKOLO YA TSWELOPELE

a) Divoutu tsa Ditekanyetso tsa ditjhelete

- Letona la tsa Ditjhelete le etsa tsebiso ya tjhebelopele ya ditekanyetso tsa ditjhelete bakeng sa selemo sa ditjhelete se tlang, mmoho le divoutu tsa ditekanyetso tsa ditjhelete bakeng sa lefapha ka leng.
- Palamente e tlameha ho tjhaella ditekanyetso tsena tsa ditjhelete monwana.
- Kamora tlhahiso ya ditekanyetso tsa ditjhelete, Komiti ka nngwe e ba le dimamelo tsa maikutlo le Lefapha la mmuso le amehang leo e lekolang tswelopele ya lona.
- Sena se thusa ho lekola hore na ekaba Lefapha le ntsheditse pele ditshepiso tsa lona tsa ngwahola, le ho sebedisa tjhelete ya balefi ba lekgetho ka tshwanelo.

b) Dipotso tse arajwang ke lekgotla la phethahatso

- Ho botsa mmuso Dipotso ke e nngwe ya ditsela tseo ka tsona Palamente e etsang hore mmuso o be le boikarabelo.
- Dipotso bakeng sa ho arajwa ka molomo kapa ka lengolo di ka lebiswa ho Mopresidente, Motlatsi wa Mopresidente le Matona dintlheng tseo ba nang le boikarabelo ho tsona.
- Nako ya dipotso e fa ditho tsa

Palamente monyetla wa ho botsa ditho tsa Mmuso ka dintlha tsa phumantsho ya ditshebeletso, lebitsong la mekgatlo ya tsona ya dipolitiki kapa bakgethi.

c) Dipolelo tsa Ditho

Ka ho sebedisa mokgwatsamaiso ona, Ditho tsa Palamente di ka etsa dipolelo ka Ntlong, maelana le taba efe kapa efe.

d) Ditsebisano tsa Ditshisinyo

- Ka ho fana ka Tsebisano ya Tshisinyo setho sa mokga ofe kapa ofe wa dipolitiki se ka hlalisa ditaba bakeng sa ho ngangisana ka Palamenteng, e leng moo ba thusang ho ntshetsa pele boikarabelo ba bona ba tekolo ya tswelopele.

e) Dingangisano tsa kopano ya ditherisano

- Dingangisano tsa kopano ya ditherisano ke tsela e nngwe ya ho tlisa tlhahisoleseding ya bohlokwa ka pela mmuso maelana le mananeo a itseng a mmuso kapa molao o hlokehang ho ntlafatsa phumantsho ya ditshebeletso.

f) Mosebetsi wa Mabatowa

- Mosebetsi wa lebatowa o fa Ditho tsa Palamente monyetla o moholo wa ho etsa tekolo ya tswelopele ka bonngwe.
- Mosebetsi wa Mabatowa o

thusa tshebedisanommoho ka katamelano mahareng a Ditho tsa Palamente le setjhaba.

- Ditho di na le boitlamo ba ho tsebisa Palamente ka taba efe kapa efe e hlwailweng ka nako ya tshebetso tsa tekolo ya tswelopele.

KAMOO O KA BANG LE SEABO KA TENG

a) Ho etsa tlhahiso

- Ho etsa tlhahiso ho Komiti ya Palamente ke e nngwe ya ditsela tsa ho etsa hore lentswe la hao le utlwahale Palamenteng.
- Ka ho etsa tlhahiso, o na le monyetla wa ho kenya tshusumetso maikutlong a Ditho tsa Komiti tse buisanang ka molawana wa nakwana o itseng pele o e ba molao.

b) Tletlebo

- Moahi e mong le e mong o na le tokelo ya ho tletleba ho Palamente, jwaloka ha ho dumelletswa Molaotheong.
- Motho ofe kapa ofe, sehlopha sa batho kapa mekgatlo ofe kapa ofe o ka tletleba ho Palamente.
- Tletlebo ke kopo ka semmuso ho ba nang le matla a taolo hore ba nke mehato. E ka nka mekgwa wa ho tseka, kopo ya thuso, kapa tokiso ya ngongoreho.

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Produced by the Public Education Office • Parliamentary Communication Services • INSPIRED BY PEOPLE
www.parliament.gov.za • P.O. Box 15, Cape Town, 8000 • Telephone: (021) 403 3341 • Facsimile: (021) 403 3303

Palamente Le Tekolo Ya Tswelopele
Palamente Le Tekolo Ya Tswelopele